

2000-ben újraindult az *Unitárius könyvnaptár*. (Szerk. András György 2000–2001.; Kovács István 2002–2003) és a *Nők Világa*. (Szerk. Maksay Magdolna).

Az Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet (ODFIE) kiadványai 1996-tól kezdődően jelennek meg. *ODFIE Tájékoztató* címen négy lapszám (1996., 1997., 1998., 1999.) tudósít az ifjúsági munkáról. *ODFIE hírlevél* (2000–2001 13. lapszám, 2002–2003 10. lapszám) címen a közérdekű rendezvényekre, évközi tevékenységekre hívják a tagságot.

Az Országos Dávid Ferenc Egylet kiadásában megjelent faluismertető kismonográfiák az unitárius falvak igényes és ugyanakkor népszerű bemutatását szolgálják. A következő kismonográfiák jelentek meg 2002-ig: *Homoródalmás* (1996., 1999.), *Székelyderzs* (1997., 1999.) *Ürmös* (1997.), *Bölon* (1998.), *Árkos* (1998.), *Homoródkarácsonyfalva* (1999.) *Vargyas* (2000.), *Énlaka* (2000.) *Siménfalva* (2001.) *Fiatfalva* (2001.) *Küküllődombó* (2001.), *Nyárádgálfalva* (2001.), *Szentgerice* (2002.), *Várfalva* (2002.).

Unitárius Ösvény címen az unitárius hitelveket és egyháztörténelmünket összefoglaló zsebkönyv jelent meg 1999-ben és 2001-ben. Ennek román fordítása *Cărarea unitariană* 2002-ben jelent meg az Egylet kiadásában. 1999-ben *ODFIE Játékoskönyv* címen csoportjáték-antológiát, *ODFIE daloskönyv* (Kv. 2000., 2001., 2003.) címen pedig különböző műfajú énekyűjteményt jelentettek meg. Az erdélyi unitárius ifjúsági mozgalom történetének megírását Gyerő Dávid egylettitkár vállalta fel *Kéveköitők* (Sepsiszentgyörgy, 2000.) c. munkájában.

Meggyőződésünk, hogy az Unitárius Egyház – számarányához viszonyítva – méltán képviselte-képviseli az erdélyi vallásos irodalmat.

MÓZES HUBA

SZÖVEGSZERVEZŐ ARÁNYOK ENYEDI GYÖRGY SZÉPHISTÓRIÁJÁBAN

1. Enyedi György 1574-ben, tizenkilenc éves korában vetette papírra *Historia elegantissima* című, Boccaccio egyik Európa-szerte ismert novelláját, Philippus Beroaldus verses latin fordítása nyomán feldolgozó széphistóriáját, amely a következő két évszázadban kéziratos másolatok mellett több mint tizennégy nyomtatott kiadásban forgott közkézen.

A magyar irodalom akadémiai történetének 1964-ben megjelent első kötetében a műről rövidre fogott és nem túl kedvező jellemzést olvashatunk: „Művészi szempontból (...) Enyedi históriája a gyengébbek közé tartozik, Beroaldo latin költeményéből elhagy minden olyasmit, ami csupán a gyö-

nyörködtetést szolgálja, például Gismunda szépségének vagy gazdag lakodalmának leírását; verselése is meglehetősen száraz” (Klaniczay Tibor szerk. 1964: 529).

Az akadémiai kézikönyv megállapításaival nem kívánok vitába szállni, hiszen a *Historia elegantissima* évszázadából valóban idézhető képekben gazdagabb, szófűzésükben változatosabb, verselésükben gördülékenyebb, egyszóval sok szempontból tökéletesebbnek mondható verses históriák. A kérdés azonban kérdés marad: Mi a magyarázata a fiatal epikus tollából származó széphistória oly hosszú ideig tartó, nagy népszerűségének?

A kielégítő válasz elképzelhetetlen a korabeli befogadói igények ismerete és tudomásulvétele nélkül. Nem kétséges, például, hogy a reformáció korabeli olvasó/ hallgató gyönyörűségét lelte a ma merőben intő, tanító, moralizáló célzatúnak ítélt részletekben is. Mint ahogy az sem kétséges, hogy az énekelt sorok merev képletbe nehezen foglalható, inkább szótagszám meghatározta ritmusát illetően is eltérőek voltak az egykori elvárások.

2. A felvetett kérdés verstörténeti jellegű, feltételezhető tehát, hogy eldöntéséhez a *Historia elegantissima* versformájának a vizsgálata is szolgálhat érveket. A vizsgálat alapjául a Balassi Kiadónál 1994-ben megjelent, Káldos János gondozta szöveget választottam (Káldos János szerk. 1994).

2.1. A széphistória 310 négysoros versszakból, összesen 1240 sorból áll. A sorok, kevés kivételtől eltekintve, 11 szótagosak. A szótagszám szempontjából 15 sor igényel külön magyarázatot:

a) A 263., 287., 478., 922. és 928. sorban diftongust találunk (*töüs, böüsséggel, böü*). Ezek a diftongusok egyetlen szótagot alkotnak. Például a 263. sorban:

Felnevése körül az sok töüs gaznak,

b) Az 1228. sorban a diftongust két szótagra bontja a prozódiai dierézis:

Átkozott az, ki ez köül mást nézhet.

c) Az 1. sorban két, a szó belsejében egymás mellett álló magánhangzó alkot egyetlen szótagot (szinizézis):

Gyakor históriákat, tudom, hallotok,

d) Az 1149. sorban két-két, a szó belsejében egymás mellett álló magánhangzó alkot egy szótagot:

Virágjába siesd leányodat inteni,

e) Az 512., 514., 957. és 1136. sorban egy szóvégi és az utána következő szó kezdő magánhangzója alkot egyetlen szótagot (szinaloiphé). Például a 957. sorban:

Gyilkosságod noha azelőtt is tudtam,

A fenti sorok a megjelölt módon illeszkednek a 11 szótagos sorok közé. Kivételt csupán további 3 sor alkot, amelyek mindegyike egy-egy szótaggal rövidebb a többinél, azaz mindössze 10 szótagos:

(562) Féneképpen, kérlek, ne rettentessed,

(856) Fog orráról az palasztk elesni.

(1207) Azkit szeret, attól rettentitek,

A 11 szótagos sorok ritmusát, akárcsak korábban a népdalversek sorfajaiét (Mózes Huba 2001: 17–52), kétféle értelmezésben próbálom számba venni.

A Szepes–Szerdahelyi-féle verstanai kézikönyv felfogásához igazodva (Szepes Erika – Szerdahelyi István 1981: 356–434) a széphistóriában nem kevesebb, mint 20 különféle, 2-4 ütemből álló sor keveredését állapíthatom meg:

1.	4//4//3	556 sor	44%
2.	4//3//4	418 sor	33%
3.	4//2//3//2	76 sor	6%
4.	4//2//5	54 sor	4%
5.	4//5//2	40 sor	3%
6.	2//4//2//3	29 sor	2%
7.	2//4//3//2	19 sor	1%
8.	2//4//5	12 sor	0,9 %
9.	3//3//2//3	8 sor	0,6%
10.	4//7	5 sor	0,4%
11.	4//2//4//1	4 sor	0,3%
12.	3//3//3//2	4 sor	0,3%
13.	3//3//5	3 sor	0,2%
14.	2//4//4//1	2 sor	0,1%
15.	6//2//3	2 sor	0,1%
16.	4//1//4//2	1 sor	0,08%
17.	2//5//4	1 sor	0,08%
18.	6//4//1	1 sor	0,08%
19.	6//5	1 sor	0,08%
20.	7//4	1 sor	0,08%

A változatok közül 9 sorféleség 3 ütemű, 8 sorféleség 4 ütemű, 3 sorféleség pedig 2 ütemű. 1237 sorból 1154 (93%) kezdődik 4 szótagos ütemmel, ezek közül 556 sor (44%) 4//4//3 tagolású, 418 (33%) pedig 4//3//4 tagolású.

„Hagyományos” értelmezés szerint a széphistória a következő 6 sorváltozattól épül:

1.	4/4/3	1019 sor	82%
2.	4/2//3/2	105 sor	8%
3.	4/2/4/1	79 sor	6%
4.	4/2/2/3	31 sor	2 %
5.	4/3/4	2 sor	0,1%
6.	4/1/4/2	1 sor	0,08%

Az utóbbi 6 sorféleség mindegyikére idézek egy-egy példát, zárójelben feltüntetve az adott sor Szepes–Szerdahelyi-féle felfogáshoz igazodó ritmikai értelmezését is.

4/4/3 (4//4//3)

(2) *Szép dolgokat krónikákból olvastok,*

4/2//3/2 (4//2//3//2)

(21) *Igen kazdag király Tancredus vala,*

4/2//4/1 (4//2//4//1)

(751) *Eredetet Róma pásztoroktól vött,*

4/2//2/3 (2//4//2//3)

(101) *Semmi vigasztalás nem fog szívében,*

4/3/4 (7//4)

(681) *Nagy Agesilausnak ifjú fia*

4/1//4/2 (4//1//4//2)

(773) *Kövesd, atyám, nagy Maximinus császárt,*

A „hagyományos” változatok közül 4 sorféleség 4 ütemű, 2 sorféleség pedig 3 ütemű. A leggyakoribb sorféleség a 4/4/3 tagolású sor. A 11 szótagos soroknak ez nem kevesebb, mint 82%-át képviseli. A „hagyományos” értelmezés szerint egyébként az összes sorok 4 szótagos ütemmel kezdődnek, ami a sorozatosság illúziójának megteremtéséhez jelentős mértékben járul hozzá. Megjegyezném, hogy a 4/7, illetve 4//7 és ezen belül a 4/4/3, illetve 4//3//4 tagolás a sorokban aranymetszéses arányokat alakít ki.¹

2.2. A 4 soros szakaszok közül alig 13 versszak épül egyértelműen 4/4/3, illetve 4//4/3 tagolású sorokból. Ilyen például a 49. strófa:

Szelelemnek tüzét nehéz titkolni,

Felgerjedett lángját nehéz oltani,

Akárki mint igyeközzék fedezni,

Meggyúlt szösznek, higgved, füstét nézheti.

További 9 versszak a Szepeš–Szerdahelyi-féle értelmezés szerint 4//3//4 tagolású sorokból áll, amelyek „hagyományosan” ugyanúgy ütemezhetők, mint az előbb idézett sorok. Ilyen például a 34. strófa:

Az Úr Isten felvötte szegény nemből,

Nemességet mert nem vött szüleiről,

Kazdagságot sem hozott eleiről,

Mint Dávidot emelte juhok közül.

Viszonylag egységes ritmikai szerkezetű versszakot a fentiekén kívül keveset találunk a széphistóriában. Ritka kivételként említhetem, például, a 64. strófát, amelyben a Szepeš–Szerdahelyi-féle – licenciákat is figyelembe vevő

¹ Az arányok dinamikus egyensúlyát biztosító *aranymetszés*, mértani meghatározásának megfelelően, oly módon oszt két részre egy egészet, hogy a kisebbik és a nagyobbik rész aránya megfeleljen a nagyobbik rész és az egész arányának. Irodalmi-művészeti alkotásokban az aranymetszés vagy csupán arányos részeket határol el egymástól (ez esetben jelenléte és szerepe pusztán számokkal is kifejezhető), vagy pedig az adott mű lényeges mozzanatát, illetve mozzanatait emeli ki (ez esetben számszerű kifejezése elválaszthatatlan szerepének vizsgálatától, mert meghatározott szerep hiányában pusztán jelenléte sem igazolt).

Verseken az aranymetszés vizsgálatakor megállapítjuk az egészet alkotó egységek – szótagok, verslábak, ütemek, félsorok, sorok, sorpárok vagy versszakok – összegét, azt megszorozzuk az aranymetszés 0,618...-as arányossági tényezőjével, majd a tizedesek függvényében a szorzatot le-, illetve felkeresítjük. Az ily módon meghatározott nagyobbik részt a mű elejétől számítva *pozitív*, a mű végétől visszszámolva *negatív* aranymetszés jelenlétét igazolhatjuk vagy cáfolhatjuk. Az egészen belül pozitív és/vagy negatív aranymetszéssel meghatározott részek esetenként tovább oszthatók, ily módon az *elsőrendű* aranymetszések mellett *másod-*, *harmad-*, *sőt sokadrendű* aranymetszésekkel is számolhatunk.

(Szepes Erika – Szerdahelyi István 1981: 373–379) – értelmezés szerint három 4/2//3//2 tagolású sort követ egy 4//5//2 tagolású sor. „Hagyományos” értelmezés szerint a strófának mind a négy sora 4/2//3//2 (illetve 4/2/3//2) ütemezésű lehet:

*Nincs oly titok, kit a szerelem nem tud,
Okosság nincs, kit felforgatni nem tud,
Oly rejtőkhely, kit megkeresni nem tud,
Okos, bátor, mert mindeneket tanolt.*

A nem 4/4/3 ütemezésű sorokból álló versszakok azonban csak a mű egészéből kiszakítva feleltethetők meg a maguk eltérő tagolású képletének. A viszonylagos ritmikai változatosság tényét elismerve és hangsúlyozva megállapítható, hogy a széphistória egészét mégis a 4/4/3 tagolás egységbe foglaló ritmikai illúziója lengi be.

3. A mű szakaszaiban általában négyes rímben csendülnek össze a sorok. Ezeket a rímeket mai füllel olykor sutának, olykor primitívnek és gyakran kifejezetten egyhangúnak halljuk, mert hajlamosak vagyunk elfeledni, hogy az egykori énekelt előadásban mindez másképpen hangzott és hatott.

Az énekszó feltehetően kiegyenlítette, például, a 110. szakasz sorvégi magánhangzóinak a különbségét:

*Sőt urakban király titkon hivatá,
Hogy törvénnyel ifjakat áldoztassa,
De vén tanács ezt bolondságnak mondá,
Sőt ifjakat összeadni tanácslá.*

Az énekszó bizonyos mértékig feledtetten/ feledtethette, például, a 124. szakasz volna-volna rímeinek a primitívségét:

*Rajtad annyi nehezségem nem volna,
Személyedet ha megböcsülted volna,
És ha hozzád hasonlót néztél volna,
A szeretet így nem vakított volna.*

S aligha kétséges, hogy az énekszó esetenként színesebbé varázsolta az olyan ragrímeket is, mint amilyenek a 305. szakasz sorainak a végén szerénykednek:

*Nem állandó az olyatén házasság,
Melyet szerez erő avagy bosszúság,
Avagy azkit forral pénz és kazdagság,
Nemsokára példa leszen asszonyosság.*

Lehetetlen viszont fel nem figyelni arra, hogy a dallam nélkül hangoztatott szöveg rímelését is több ízben élénkítik olyan bravúros, ám mégsem hivalkodó megoldások, mint például a 126. szak négyes rímének keresztrímmé alakítása:

*Magad tudod, gyermekségétől fogva
Udvaromat engedelmemből lakta,
Magát noha jó erkölcsben tartotta,
Nemességre emelte szolgálataja.*

Idézhetem itt a 299. szakasz két sorát, amelyeknek a végén öt-öt szótag terjedelemben csendül össze a rím:

*Meg se indulj mindeneknek tanácsán,
Mert akkoron irigyekben az Sátán.*

De idézhetem a 198. szakaszbeli kezdőrímeiket (zárójelben megjegyezve, hogy a *hidd meg* hívórímet egyazon sorban a *többet* szó is visszhangozza):

*Hidd meg, többet csak udvarodban lelhetsz,
Kiknek régi rozskenyerek most perec.*

És idézhetem a 310. szakasz sor belseji rímeit is, amelyek nem csak két metszet előtti szótagot, hanem két teljes ütemet csendítenek össze:

*Ez éneknek deákból fordítója,
Nevét versek fejébe nem titkolja,*

Változatos módon oldják az egyhangúságot a széphistória szövegében fellelhető versmondattani alakzatok is, például:

– a soráthajlás a 169. szakaszban:

*Gondold, atyám, fiait a szerencse
Miként tartja, kikben vagyon ereje,*

– a közölés a 281. szakaszban:

Az nagy Isten így szokta megbüntetni,

Kevély kazdagokat semmivé tenni,

– avagy éppenséggel a kettős közölés a 105. strófában:

Nem tudod-é, sok erős vitézeket,

Nagy urakat és bölcs, tudós népeket,

Az szerelem nagy sok fejedelmeket,

Szarvon kötve hordoz sok erőseket.

4. Az élénkítő verstani mozzanatok minden bizonnyal hozzájárultak a széphistória népszerűségének egykori növeléséhez. A mű igazi költői erejét azonban, feltételezésem szerint, a *Historia elegantissima* műfaji sajátosságokat is érzékeltető, szilárd szerkezete biztosítja.

4.1. A széphistóriában az első-, másod- és harmadrendű negatív és pozitív aranymetszések szintje körül helyezkednek el azok a versszakok (vö. Mózes Huba 2000: 43–60), amelyek nem csak epikai csomópontoknak, hanem egyúttal az érzelm kifejezés, valamint az erkölcsi tanítás csomópontjainak is tekinthetők. Az aranymetszések egymást követő sora egyidejűleg a megszólalások/ megszólaltatások rendjét is érzékelteti. Az alábbi táblázat első oszlopában az aranymetszések ilyen vagy amolyan rendűségét és negatív vagy pozitív voltát, a második oszlopban az aranymetszések szintjén elhelyezkedő két-három versszaknak a sorszámát jelölöm, a harmadik oszlopban végül az adott részletben megszólaló narrátort, illetve a történetben megszólaltatott szereplőket nevezem meg.

III ⁻	17–18.	narrátor
III	28–29.	narrátor
II ⁻	45–46–47.	narrátor
II	73–74.	narrátor

III	90–91.	narrátor
III ⁺	101–102.	Gisquardus (Tancredusnak)
I ⁻	118–119–120.	Tancredus (Gismundának)
III	146–147–148.	Gismunda (Tancredusnak)
III	163–164–165.	Gismunda (Tancredusnak)
I ⁺	191–192–193.	Gismunda (Tancredusnak)
III ⁻	209–210.	narrátor
III	220–221.	narrátor
II	237–238.	Gismunda (Venusnak; monológ)
II ⁺	264–265–266.	Gismunda (Tancredusnak)
III	282–283.	narrátor
III ⁺	293–294.	narrátor

A szerkezet még világosabban áttekinthetővé válik akkor, ha a negatív és pozitív aranymetszés-interferenciák (a táblázatban index nélküli) eseteitől eltekintve, a tisztán negatív és tisztán pozitív aranymetszéseket páronként megfeleltetve, a megfelelő részletek műfaji színezetét is megjelölve, egy újabb táblázatban utalok a történet legfontosabb mozzanataira. Előbb azonban a páronként megfeleltethető aranymetszések szintjéről kiemelt részleteket sorakoztatom fel:

*17 Az országnak ezen nagy gondja esék,
Királyságnak magva hogy elvételék,
Görög birodalom asszonyra esék,
Ebből károk vitézeknek érközék.*

*18 Nagy sírással asszony kesereg vala,
Szép ruháját gyászra fordítja vala,
Ágyasházban berekeszkedik vala,
Sok ideig színét nem látják vala.*

.....
*45 Azért vétkek vagyon itt az atyáknak,
Házasságra illendő magzatjoknak,
Nem viselik jó gondját leánzóknak,
Szerencsébe mert sokáig tartatnak.*

*46 Nem javallom, kazdagságot kik néztek,
Személyekben sok válogatást tesztenek,
Jegyruhának valakik csak örültek,
Igaz szeretetnek de nem engedtek.*

*47 Csoda nagy szerelme gerjed asszonnak,
Mert Gisquardust már óhajtja urának,
Nincs emlékezeti fogadásának,
Gyakorta int szemével ifjúnak.*

.....

101 Igaz bíró ebben az Isten néked,
Gyaláznia nem kívántam személyed,
De ne vegye nehéz kedvvel felséged,
Hatalmasb vitt erre, hogyha megnézed.

102 Esztelenség, avagy háladatlanlás,
Sem gerjedett, bírhatatlan bujaság,
Nem vitt engem erre semmi csalárdság,
Csak vont az nagy szübeli hatalmasság.

.....

118 Teéretted már nyomorult vénségem,
Minden népek között szidalmas nevem,
Gyalázatos immár királyi hirem,
Nem kívánom azért hosszabb életem.

119 Ékessége királyi nemzetemnek,
Gyalázatra fordula személyemnek,
Szép istápja megromla vénségemnek,
Elmarada öröme életemnek.

120 Minden testi jókkal engem az Isten,
Látogatott böüséggel kegyelmében,
De megvonta ezt tőlem kegyelmében,
Holtom után bíró nincsen székemben.

.....

191 Az hatalmas Dariusról mit mondjak,
Hű voltáról most semmit hogy ne szóljak,
Nem tudod-é, fia egy poroszlónak,
De Istentől királya Persiának.

192 Parrasius, Licastus atyafiai,
Édes szülejektől elhányatának,
Egy pásztortól Istenért tartatának,
Királyságra Archadában jutának.

193 Mit mondhatnál Agatokles királyról,
Minden tudja, paraszt nemzet atyjáról,
Híres vala hadban viselt dolgáról,
Királysága vala Siciliáról.

.....

209 Nyughatatlan, fúrt fejű emberekben,
Soha nincsen nyugalom fejekben,
Eszről eszre jargalnak elméjekben,
Fornak, miként hév víz kicsin bögrében.

210 *Vigan lakja király ő lakodalmát,
Felmészárlott ifjúnak tartja torát,
Pohárokkal könyveztetni halálát,
Nyomják háta megé az passamétát.*

.....
264 *Ha éltünkben minket össze nem adál,
Semmi jóval életemben nem látál,
Isten kötelében ily ellent tartál,
De ez egyben légy most jó akarattal.*

265 *Az nagy Isten kiket özveszerkesztett,
Látod, halállal is megkötelezett,
Te se válaszd egymástól az két szűvet,
Egy koporsó nyugossa az két testet.*

266 *Mert lelkünknek együtt volt nyugovása,
Testünknek is légyen együtt hálása,
Az utolsó napnak is jó várása
Együtt vigyen minket feltámadásra.*

.....
293 *Segítséggel az árváknak nem vattok,
Sőt ha inkább szerencsését látjátok,
Ajtón leánt csak ki sem bocsátjátok,
Az jószágért verőfénytől ózzátok.*

294 *Tékozlóban vagyon minden jószágok,
Néha várból alig marad kastélyok,
.....don penig a számadásra juttok,
Magok jószágából adósítjátok.*

Következzék most az egyes mozzanatok műfaji színezetét is feltüntető, rövidebb táblázat (amelyben az olvasás irányát az első három oszlop mellett lefelé, a másik három oszlop mellett pedig felfelé mutató nyíl jelölhetné):

III ⁻	epikai	Gismunda korai özvegyiségre jut
III ⁺	moralizáló	intés a tutoroknak (is)
II ⁻	epikai	Gismunda kívánsága: kedvesével közös koporsóba temesség
II ⁺	balladai	Gismunda szerelemre gerjed Gisquardus iránt
III ⁺	drámai	Gisquardus nem szeg hűséget
III ⁻	epikai	Tancredus megöletti Guisquardust
I ⁻	drámai	Tancredus a fiatalok kapcsolatát (mégis) gyalázatként éli meg
I ⁺	drámai	Gismunda próbálja Tancredust jobb belátásra bírni

4.2. Az aranymetszések nyilvánvaló szimmetriája sejteti, hogy a szimmetriatengely körül elhelyezkedő szövegrésznek kitüntetett szerepe lehet a

műben. Ezt a szövegrészt a széphistória akrosztichonja is segít kijelölnünk. A versszakfők összeolvasásából adódó latin szöveg ugyanis az *amoris* szó utolsó hangzójával a 153. versszakban ér véget. Az ezután következő, pontosan a mű közepén, a szimmetriatengely körül elhelyezkedő négy versszak mintegy a széphistória lényegét sűríti magába:

154 *Bátor szűnek mert jó karú vitézzel,
Mely nagy harca vagyon ellenségével,
Szép termetnek, hidd el, a szüzességgel,
Olyan harca vagyon, mint ellenséggel.*

155 *Életemnek most nálam szép virága,
Időm olyan, mint szépen kinyílt rózsa,
Ifjúságnak kebelemben illatja,
Hogy lehettem ily jóknak titkolója.*

156 *Kőfal között életem nem tűrhetem,
Féne módra élnie nem szerettem,
Házasságban, tudod, ezelőtt éltem,
Régen hagyott jómrá most visszatértem.*

157 *Esztelenség habok ellen evezni,
Sebes szélnek ellene igyekezni,
Nyájasságtól ifjakat is tiltani,
Természetet folyásában megfogni.*

Mint sajátos, lírai színezetű *mise en abyme*-ban futnak össze ebben a részletben, és bomlanak ki belőle a történet előadásának epikai, drámai, balladai és moralizáló mozzanatokat összekötő szálai, hogy aztán a moralizáló zárlat előtti, eleve szinkretikus, balladai mozzanatban ismét nagy erővel érvényesüljön a líraiság.

5. A szerző rendkívüli arányérzékéről tanúskodik szerintem az a tény is, hogy az aranymetszések szintjén vagy a szimmetriatengelyen elhelyezkedő szövegrészekben nem egyszer kiemelkedően szép versformai megoldásokkal találkozunk, mint például a legutóbb idézett 157. szakaszban, amelyben – olvassuk csak újra figyelmesen – alliterációk egész sora segít a szentenciát lírává átlényegíteni:

*Esztelenség habok ellen evezni,
Sebes szélnek ellene igyekezni,
Nyájasságtól ifjakat is tiltani,
Természetet folyásában megfogni.*

Talán nem túlságosan kockázatos azt állítanom, hogy a *Historia elegantissima* egykori hatásának a titka éppen az ilyen és ehhez hasonló részleteknek a sorok ritmusában jó előre sejtetett aranymetszéses-szimmetrikus szerkezetű, harmonikus egészzé szervezésében/ szerveződésében rejlik.

Enyedi György, *Historia elegantissima*. Káldos János szerk. 1994. Balassi Kiadó, Budapest.

A magyar irodalom története 1600-ig. Klaniczay Tibor szerk. 1964. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Mózes Huba: *Semantica structurii textului poetic/ A költői szöveg szerkezetének szemantikája/ Sémantique de la structure du texte poétique*. În colaborare cu/ Munkatárs/ Avec la collaboration de Kabán Annamária. Editura Fundației Culturale Române 2000, București.

Mózes Huba: *Verstörténeti kérdések*. 2001, Miskolc.

Szepes Erika – Szerdahelyi István: *Verstan*. 1981, Gondolat, Budapest.

CSEKE PÉTER

MIKÓ IMRE ÉLET- ÉS PÁLYAKÉPE^{*}

Jegyzetek Balázs Sándor monográfiája kapcsán

Csaknem harminc évvel ezelőtt, amikor a romániai magyar irodalom élő klasszikusait bemutató *Közelképek*¹ megjelent, az 1911-ben született Mikó Imre volt a legfiatalabb hatvanéves a kötetben. Az 1930 januárjában indult *Erdélyi Fiatalok* alapítójáról készült csoportképen ugyancsak ő az egyetlen húszon aluli főmunkatárs.

Fiatalként bölcsnek lenni és a súlyos évtizedek terhe alatt is fiatalnak maradni – időben behatárolt, véges életünknek alighanem ez az egyik legnagyobb adománya. Példamutató, ahogy Mikó Imre élni tudott ezzel az adottsággal.

Változatos életpályája során hol „történelmi erőterben” állt, hol „történelmi szélárnyékba” vetette balsorsa. Mikor a számunkra kedvezőbb konstellációk felismerőjeként és célirányos alakítójaként tűnt ki, mikor a történelmi erőviszonyok kedvezőtlen alakulásának szenvedő alanyaként vonult a szellemi alkotómunka magányába. Ám a történelemből akkor sem vonult ki teljesen, ellenkezőleg, szellemi szabadságának megőrzéséért akkor vívta a leginkább megpróbáltató küzdelmet, és ennek leginkább a múlt volt a csatateret.

Ennek köszönhetően tanulhattuk meg tőle: a múlt nem mögöttünk van, hanem alattunk. Azon állunk. Nem csak a napjainkban megcsúfolt kolozsvári főtéren, ahol (az ő idejében még csendes) Petőfi utcából jövet vagy menet

^{*} Elhangzott a 2003. június 26-án tartott könyvbemutatón az Unitárius Egyház Dávid Ferenc dísztermében.

¹ Marosi Ildikó: *Közelképek* (Interjú húsz romániai magyar íróval.) A fényképeket készítette Erdélyi Lajos. Kriterion Könyvkiadó, Buk., 1974.